

Buletin informativ

IMPLEMENTAREA SRSJ

Atacuri fără precedent asupra ONG-urilor

Președintele Curții Supreme de Justiție (CSJ), dl Mihai POALELUNGI, în cadrul [unui interviu pentru un portal](#) și [în cadrul unei emisiuni TV](#) (min. 26), a criticat dur două ONG-uri și doi reprezentanți ai acestora pentru faptul că au criticat [propunerile de modificare a legii prezentate de Centrul pentru Reformă în Sistemul Judecătoresc \(Centrul de Reformă\)](#). Președintele CSJ a calificat poziția ONG-urilor drept „atitudine subiectivă, răutăcioasă... și abordare urâtă”.

Într-adevăr, CRJM, împreună cu alte 18 ONG-uri, a avut o poziție critică față de majoritatea inițiativelor venite de la Centrul de Reformă, condus de Președintele CSJ și Președintele Consiliului Superior al Magistraturii (CSM). [Poziția reprezentanților societății civile](#) a fost dictată de dorința de a îmbunătăți unele inițiative lansate și de a explica pericolul promovării altora. Schimbările propuse de Centrul de Reformă pot afecta ireversibil sistemul judecătoresc, iar societatea civilă nu poate neglija riscurile care însoțesc astfel de inițiative. Acesta este rolul unui ONG responsabil.

Critica ONG-urilor de către conducătorul instanței supreme care este chemată să asigure respectarea drepturilor omului poate dăuna serios imaginii și încrederii în justiție, precum și descuraja o discuție deschisă a chestiunilor de interes public deosebit, cum ar fi reforma justiției.

Optimizarea hărții judecătorești – cum va fi realizată și cât costa aceasta?

Optimizarea hărții judiciare constituie o condiție esențială pentru îmbunătățirea calității actului de justiție și sporirea eficienței instanțelor judecătorești. În iunie 2015, Ministerul Justiției (MJ) a transmis spre coordonare publicului, [proiectul legii cu privire la reorganizarea hărții judecătorești](#). Proiectul prevede optimizarea hărții judecătorești din țară prin crearea instanțelor judecătorești cu cel puțin 9 judecători (opțiunea 3 din [Studiul cu privire la optimizarea hărții judiciare](#), elaborat de CRJM în parteneriat cu MJ și CSM). Potrivit proiectului de lege, în țară vor exista 15 judecătorii (comparativ cu 44 în prezent), inclusiv o judecătorie consolidată pentru judecătorii din mun. Chișinău. De asemenea, proiectul prevede lichidarea judecătoriilor specializate (militară și economică).

Proiectul de lege propune optimizarea în două etape. Începând cu 1 ianuarie 2016 judecătorii urmează a fi comasate din punct de vedere administrativ, iar relocarea fizică urmează să aibă loc odată cu crearea condițiilor materiale (repararea sediilor vechi sau construcția celor noi). Potrivit [notei informative](#) la proiect, optimizarea va fi finalizată către anul 2029.

Conform estimărilor experților, optimizarea hărții judecătorești propusă de MJ va costa aproximativ 1,18 miliarde de lei, însă va genera și economii considerabile. Economii vor constitui anual circa 45,3 milioane de lei, investiția fiind recuperată

CÂT NE COSTĂ OPTIMIZAREA HĂRȚII JUDECĂTOREȘTI?

Cheltuieli	1,18 miliarde lei
Economii anuale	45,3 milioane lei
Recuperarea investițiilor	17 ani

CUPRINS

IMPLEMENTAREA SRSJ

Atacuri fără precedent asupra ONG-urilor.....	1
Optimizarea hărții judecătorești – cum va fi realizată și cât costa aceasta?.....	1
Guvernul propune divizarea în două a Curții de Apel Chișinău.....	2
MJ propune modificarea prevederilor constituționale cu privire la sistemul judecătoresc.....	2

ALTE INIȚIATIVE ÎN DOMENIUL JUSTIȚIEI ȘI COMBATERII CORUPȚIEI

Crearea Judecătoriei Anticorupție și abilitarea CSM cu competența de a verifica averile judecătorilor.....	3
Testarea integrității profesionale este promovată neglijând recomandările Comisiei de la Veneția.....	4
Modificarea componenței CSJ - cât de oportună este aceasta?.....	4
Centrul de Reformă propune schimbarea modului de plată a taxei judecătorești.....	4
Este oare justificată introducerea termenelor fixe de judecare a cauzelor?.....	5
Centrul de Reformă propune introducerea medierii obligatorii în cauzele civile.....	5
Judecătorii propun reducerea numărului căilor de atac în anumite categorii de cauze....	6
Reduce oare cu adevărat noul pachet de legi imunitatea judecătorilor?.....	6

ACTIVITATEA CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Cum CSM alocă mijloace financiare pentru infrastructura instanțelor judecătorești?.....	7
Deja a treia oară este anunțat concursul pentru ocuparea funcției de vicepreședinte al CSJ.....	7

DREPTURILE OMULUI

Precedent periculos: CSJ tolerează discriminarea.....	8
Parlamentul a pus fundamentul unui mecanism mai bun de executare a hotărârilor CtEDO.....	8
CtEDO verifică eficiența remediei introdus prin Legea nr. 87/2011.....	8

CAUZE NOTORII

Impunitatea factorilor de decizie în dosarul „7 aprilie”.....	9
---	---

PE SCURT.....	9
---------------	---

URMEAZĂ.....	10
--------------	----

În următorii 17 ani. [Raportul de evaluare a costurilor](#) a fost întocmit de Institutul de Management al Justiției, Compania Urbanproiect și CRJM.

Potrivit MJ, pe 8 octombrie 2015 proiectul de lege a fost transmis

pentru efectuarea expertizei anticorupție, urmând a fi transmis ulterior Guvernului. Având în vedere că proiectul încă se află la MJ, este puțin probabil ca acesta să fie adoptat și pus în aplicare începând cu 1 ianuarie 2016, după cum prevede acesta.

Guvernul propune divizarea în două a Curții de Apel Chișinău

La inițiativa Centrului pentru Reformă în Sistemul Judecătoresc (Centrul de Reformă), la 28 septembrie 2015, MJ a expediat spre coordonare [un proiect de lege](#) care propune, printre altele, divizarea Curții de Apel Chișinău în două curți de apel – una pentru mun. Chișinău și una pentru celelalte localități care acum sunt în competența Curții de Apel Chișinău. Proiectul prevede că numărul total de judecători care vor activa în aceste instanțe va fi egal cu numărul de judecători de la actuala Curte de Apel Chișinău. [Nota informativă](#) la proiectul de lege justifică necesitatea divizării prin volumul mare de lucru la Curtea de Apel Chișinău și specificul diferit al dosarelor examinate de instanțele din mun. Chișinău.

La [19 octombrie 2015](#), CRJM a chemat MJ să renunțe la această inițiativă, deoarece ea vine în contradicție cu Strategia de reformă a sectorului

CRJM recomandă revizuirea jurisdicției tuturor curților de apel în vederea asigurării unui volum de lucru comparabil

justiției pentru anii 2011–2016 (SRSJ) și nu este argumentată din punct de vedere economico-financiar. Problemele actuale ale Curții de Apel Chișinău, cel mai probabil, țin de managementul defectuos al acestei instanțe. Trebuie îmbunătățit managementul și nu reorganizată instanța de judecată. Mai mult, propunerea se bazează pe informația eronată cu privire la „specificul diferit al litigiilor din mun. Chișinău”, în lipsa unor studii care să demonstreze aceasta.

CRJM este conștient de volumul mare de lucru al Curții de Apel Chișinău și recomandă reducerea competenței teritoriale și mărirea numărului judecătorilor acestei instanțe. Astfel, va fi redus numărul de cauze care vor fi examinate de Curtea de Apel Chișinău și va fi mărit volumul de muncă al altor curți de apel existente, care la moment examinează un număr redus de dosare.

MJ propune modificarea prevederilor constituționale cu privire la sistemul judecătoresc

La 15 septembrie 2015, MJ a expediat spre coordonare [un proiect de modificare a Constituției](#). În marea sa parte, proiectul de lege este oportun și conform standardelor și bunelor practici internaționale cu privire la independența justiției. Proiectul exclude numirea inițială a judecătorilor pentru 5 ani, instituție care afectează negativ independența judecătorilor. Proiectul mai prevede numirea judecătorilor de la CSJ de către Președintele țării, la propunerea CSM, astfel reducând implicarea factorului politic în numirea judecătorilor. Proiectul introduce dreptul judecătorilor de a avea imunitate, însă menționează că aceasta este una funcțională și nu generală.

Proiectul consolidează independența CSM. Se propune excluderea din componența CSM a Procurorului General și a Președintelui CSJ. Cu toate acestea ministrul justiției va face parte din oficiu din CSM, compus în continuare din judecători și profesori titulari. Majoritatea

MJ propune modificarea Constituției și sporirea independenței judecătorilor

membrilor CSM trebuie să fie judecători, aleși de Adunarea Generală a Judecătorilor și care reprezintă toate nivelele instanțelor judecătorești.

[CRJM a recomandat MJ îmbunătățirea proiectului de lege](#). Este recomandată menținerea în Constituție a condiției de 10 ani de experiență în funcția de judecător pentru a fi numit la CSJ. Proiectul de lege propune excluderea acestei cerințe fără vreo justificare. Centrul de Reformă pledează pentru numirea a 16 din 33 de judecători la CSJ din rândul avocaților, mediului academic și al societății civile. Probabil, proiectul de lege vine să răspundă acestei inițiative. CRJM a mai recomandat excluderea din Constituție a dreptului Președintelui de a respinge propunerile CSM de numire sau promovare a judecătorilor, precum și posibilitatea ca din CSM să facă parte reprezentanții societății civile și nu doar cei din mediul academic, dar și sporirea independenței colegiilor CSM.

ALTE INIȚIATIVE ÎN DOMENIUL JUSTIȚIEI ȘI COMBATERII CORUPȚIEI:

Crearea Judecătoriei Anticorupție și abilitarea CSM cu competența de a verifica averile judecătorilor

La 28 septembrie 2015, MJ a expedit spre coordonare [un proiect de lege](#), ce propune, printre altele, crearea în Chișinău a Judecătoriei Anticorupție, a unui colegiu specializat în cauze de corupție în cadrul Curții de Apel Chișinău și a unui complet permanent în cadrul CSJ pentru examinarea apelurilor și recursurilor împotriva hotărârilor Judecătoriei Anticorupție. Proiectul mai introduce dreptul CSM să verifice declarațiile cu privire la venituri, proprietate și interese personale ale judecătorilor. CSM va avea dreptul să constate dacă între veniturile judecătorului și proprietatea dobândită există o diferență vădită ce nu poate fi justificată, precum și dacă judecătorul a încălcat reglementările cu privire la conflictul de interese. În cazul constatării circumstanțelor date, CSM va obține dreptul să propună eliberarea din funcție a judecătorului.

La 19 octombrie 2015, [CRJM a chemat MJ să renunțe la proiectul de lege](#), deoarece aceasta vine în contradicție cu SRSJ și nu este argumentat din punct de vedere economico-financiar. În ceea ce privește crearea instanțelor anticorupție, inițiativa nu soluționează problemele existente și sporește riscul de influențare a judecătorilor. Pe de altă parte, această inițiativă este contrară inițiativei MJ de optimizare a hărții judecătorești. Mai mult, numărul mic de cauze în acest domeniu nu justifică crearea instanțelor specializate. În final, CRJM a menționat că examinarea tuturor cauzelor de corupție în mun. Chișinău va crea dificultăți în examinarea abaterilor comise în regiuni, ori aceasta implică deplasarea tuturor participanților la proces în capitală.

CRJM a menționat în special că examinarea tuturor cauzelor de corupție de câțiva judecători creează premise mai ușoare pentru terți de a-i influența. Pe de altă parte, inițiativa practic exclude posibilitatea repartizării aleatorii a dosarelor de corupție – măsură importantă de prevenire a

Crearea instanțelor anticorupție nu soluționează problemele existente și sporește riscul de influențare a judecătorilor

corupției în sistemul judiciar. În cadrul unui sondaj efectuat de CRJM în anul 2014, în contextul [Studiului cu privire la specializarea judecătorilor](#), 41% din judecătorii respondenți nu au fost de acord cu crearea instanțelor specializate și doar 29% au susținut această idee. Mai mult, Republica Moldova are o experiență mai puțin plăcută în ceea ce privește instanțele judecătorești specializate. În anii 2011-2012, pentru suspiciuni de corupție,

competența Judecătoriei Comerciale a fost redusă, iar Curtea de Apel Economică și Colegiul economic al CSJ au fost lichidate.

Proiectul invocă practica judecătorească neuniformă pe cauzele de corupție drept motiv pentru crearea instanțelor anticorupție. Practica judecătorească este, într-adevăr, neuniformă, însă cea mai bună soluție pentru a elimina această problemă o reprezintă unificarea practicii de către CSJ. Se pare că nici măcar practica CSJ la acest capitol nu a fost uniformă. La 22 decembrie 2014, Plenul CSJ a adoptat o hotărâre pentru a uniformiza practica judecătorească în acest domeniu, însă e prea devreme de a evalua impactul acesteia.

Conform [datelor statistice oficiale pentru anul 2014](#), anul trecut judecătorii din toată țara au primit doar 162 de dosare privind faptele de corupție sau conexe corupției. Majoritatea acestor dosare o constituie cauze simple și nu privind corupția mare. Dacă în judecătoria anticorupție vor fi 3 judecători, atunci volumul de lucru anual ar fi de aproximativ de 54 de dosare, ce ar constitui cel mai mic volum de lucru pe țară.

Se propune crearea Judecătoriei Anticorupție, care va avea cel mai mic volum de muncă din țară

Pentru a asigura că instanțele judecătorești examinează adecvat și aplică sancțiuni echitabile în cauzele de corupție, CRJM a propus schimbarea competenței de judecare a cauzelor de corupție nu după locul comiterii infracțiunii, ci la locul aflării organului de urmărire penală. Aceasta va permite examinarea cauzelor de corupție în doar trei judecătorii, iar câțiva judecători din aceste instanțe pot fi specializați în domeniul dat. CRJM a mai recomandat identificarea lacunelor în practica judecătorească existentă și înlăturarea acestora, instruirea judecătorilor cu implicarea colegilor din România și elaborarea unei recomandări a CSJ cu privire la individualizarea pedepselor pe cauzele de corupție, similar celor utilizate în SUA și Marea Britanie.

În ceea ce privește propunerea de a învesti CSM cu dreptul de a verifica averile judecătorilor, aceasta este la moment în competența Comisiei Naționale de Integritate (CNI). Investirea CSM cu atribuții similare va crea conflicte de competență și contradicții între deciziile acestor organe. Mai mult, CSM nu are resurse pentru a verifica declarațiile și este puțin probabil că va verifica averile judecătorilor mai bine ca un organ specializat în acest domeniu, cum este CNI.

Testarea integrității profesionale este promovată neglijând recomandările Comisiei de la Veneția

La 15 decembrie 2014, [Comisia de la Veneția a constatat](#) că Legea cu privire la testarea integrității profesionale (Legea nr. 325) nu corespunde standardelor europene. La 16 aprilie 2015, [Curtea Constituțională a declarat neconstituționale principalele prevederi ale acestei legi](#). În toamna anului 2015, MJ a venit cu propuneri de modificare legii, care au fost [acceptate de Guvern](#) la 28 octombrie 2015. Noul proiect modifică conceptul Legii nr. 325, înlocuind testarea integrității personale cu evaluarea integrității instituțiilor publice. Aceasta se va realiza de către Centrul Național Anticorupție (CNA) și Serviciul de Informații și Securitate (SIS) (în privința CNA).

[CRJM și AGER](#) au identificat mai multe probleme pe care le prezintă proiectul de lege.

Noul mecanism propus nu conține suficiente garanții împotriva abuzului și pune în pericol principiul separării puterilor în stat.

Nu este clar în ce mod va fi efectuată evaluarea instituției și în baza la ce informație CNA va decide dacă instituția a trecut sau nu testul. De asemenea, noul sistem creează premise pentru influențarea necorespunzătoare de către CNA a oricărei entități publice. Proiectul împuternicește CNA să efectueze controale nelimitate asupra entităților publice și să conteste refuzul de demitere a conducătorului entității supuse evaluării, adică să influențeze în mod direct concedierea oricărui conducător al instituțiilor publice. Sistemul propus ridică și mai mari semne de întrebare cu privire la evaluarea integrității instituționale a instanțelor de judecată și a procuraturilor.

Proiectul de lege nu soluționează câteva probleme esențiale ridicate Comisia de la Veneția și Curtea Constituțională. El nu prevede un control judiciar adecvat al testării integrității, nu este cerută existența unei bănueli rezonabile veritabile pentru începerea testării și nici nu există garanții că testorii nu vor instiga.

Modificarea componenței CSJ - cât de oportună este aceasta?

La 20 mai 2015, în cadrul unei conferințe, Centrul de Reformă a făcut public [un set de modificări legislative](#). Una din propuneri se referă la modificarea componenței CSJ. Se propune ca 16 din cei 33 judecători ai CSJ să fie selectați din mediul academic, din rândul avocaților și al societății civile. 19 organizații neguvernamentale au prezentat [opinia comună cu privire la inițiativele lansate](#). Acestea nu susțin propunerea de reorganizare a CSJ. Intențiile reale de modificare a componenței CSJ nu sunt clare și nu există premise că la CSJ vor fi promovați cei mai buni juriști. În anul 2014, Parlamentul a numit cel puțin patru judecători la CSJ. Aceștia au fost promovați deși, în cadrul procesului de selectare

a candidaților, majoritatea lor a acumulat un punctaj mai mic decât ceilalți candidați. Pe de altă parte, dacă inițiativa va fi acceptată, până la suplinirea celor 16 posturi vacante din rândul mediului academic, al societății civile și al avocaților, proces care va dura mai mulți ani, niciun judecător de carieră nu va fi promovat la CSJ. Aceasta va reduce și din motivația judecătorilor actuali. Propunerea respectivă este parțial contrară SRSJ, care, în domeniul de intervenție 1.1.6., prevede efectuarea unui studiu cu privire la criteriile de selectare a judecătorilor la CSJ și modificarea legislației corespunzător. Un astfel de studiu nu a fost efectuat, iar proiectul nu prevede criteriile și procedura de selectare.

Centrul de Reformă propune schimbarea modului de plată a taxei judecătorești

O [altă inițiativă a Centrului de Reformă](#) se referă la schimbarea sistemului de achitare a taxei de stat pentru examinarea cauzelor civile. Spre deosebire de situația actuală, când taxa de stat se plătește la începutul procedurii, inițiativa propune plata acesteia la sfârșitul examinării procedurii, de către partea care a pierdut procesul. Inițiativa anulează dreptul de scutire de la achitarea taxei de stat. Drept motiv pentru această inițiativă au fost invocate dificultățile întâmpinate de judecători la examinarea cauzelor, precum și solicitările abuzive de scutire de plata taxei de stat.

Cele 19 organizații non-guvernamentale semnatare ale [opinie comune](#) au criticat inițiativa dată. Scopul achitării taxei de stat la inițierea unei acțiuni judiciare este prevenirea depunerii cererilor abuzive. Excluderea obligației de plată a taxei de stat la începutul procedurii va duce la creșterea numărului cauzelor civile depuse, ceea ce va crește sarcina de muncă a judecătorilor, care, potrivit

Inițiativa va reduce încasările în bugetul de stat și va mări sarcina de muncă a judecătorilor, care, și așa, este mare

lor, și așa este foarte mare. De asemenea, adoptarea acestei inițiative va afecta bugetul de stat, deoarece aceasta presupune încasarea taxei de stat de la cel ce pierde procesul care, deseori, nu este solvabil. În anul 2010, doar pentru examinarea cauzelor în judecătoria au fost încasate peste MDL 56,800,000. Pe lângă această sumă, a mai fost încasată taxa de stat pentru examinarea apelului și recursului. În plus, încasarea sumelor după finalizarea examinării cauzei va presupune o procedură complexă de executare. Mecanismul nu soluționează problema taxei de stat încasate de la companiile străine, îndeosebi de la companiile off-shore. Suplimentar, potrivit inițiativei, taxa de stat va fi plătită după ce hotărârea devine irevocabilă, adică peste câțiva

ani de la depunerea acțiunii. Aceasta înseamnă că timp de câțiva ani în bugetul de stat, și așa auster, nu vor fi încasate sume considerabile.

În plus, această inițiativă poate afecta serios păturile social-vulnerabile. Inițiativa propune excluderea scutirii de plata taxei de stat. În cazul pierderii procesului, persoanele sărace, care actualmente sunt scutite de achitarea taxei de stat, vor trebui oricum să plătească această sumă.

Este oare justificată introducerea termenelor fixe de judecare a cauzelor?

[Centrul de Reformă propune instituirea termenelor fixe de examinare a cauzelor](#) civile și penale – de 6 luni pentru prima instanță și de câte 3 luni pentru instanțele de apel și recurs. Potrivit autorilor proiectului, lipsa în legea actuală a termenelor clare de examinare a cauzelor determină o incertitudine în rândul justițiabililor.

Cele 19 organizații non-guvernamentale semnatare ale [opinie comune](#) nu susțin această inițiativă. Aceasta va diminua calitatea actului de justiție, care și așa reprezintă una din principalele proleme ale justiției moldovenești. Această problemă a fost menționată în peste 40% din hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului (CtEDO) pronunțate în cauzele moldovenești. În același timp, instituirea termenelor fixe de judecare a cauzelor nu reprezintă o practică comună a statelor democratice și nu este impusă de CtEDO.

Instituirea termenelor scurte de judecare a cauzelor va diminua calitatea actului de justiție, care și așa reprezintă una din principalele probleme ale justiției moldovenești

Mecanismul actual de percepere a taxei de stat este mult mai simplu și prezintă mai multe beneficii decât mecanismul propus. Dacă totuși se constată că taxa de stat stabilită prin actuala lege este prea mare, legislația actuală poate fi îmbunătățită. Taxa de stat ar putea fi mai mică decât cea actuală în prima instanță și să crească gradual în apel și recurs. Aceasta va asigura un acces mai lejer în prima instanță, însă va descuraja folosirea abuzivă a apelului și recursului. Un astfel de sistem funcționează eficient în multe țări europene.

Pe de altă parte, termenul rezonabil de judecare a cauzei nu a constituit niciodată o problemă sistemică în Republica Moldova. Potrivit [statisticii oficiale](#), în anul 2014, din cele 81,796 de cauze civile aflate pe rol în prima instanță, doar 1,827 (2.23%) se examinau de la un an la doi ani, 578 (0.70%) au fost examinate între 2 și 3 ani și doar 321 (0.39%) – mai mult de 3 ani. Din 18,683 de dosare penale aflate pe rol în anul 2014 în prima instanță, doar 694 (3.7%) se examinau de la un an la doi ani, 207 (1.1%) – de la 2 la 3 ani, iar 69 (0.36%) – mai mult de 3 ani.

Republica Moldova a fost condamnată la CtEDO în nouă cauze pentru termenul excesiv de judecare a cauzei, ultima dată în anul 2011. Totuși, aceste tergiversări se datorau trimiterii repetate a cauzelor la rejudecare. Această problemă a fost practic soluționată în cauzele civile prin modificările din anul 2012, care au permis instanțelor ierarhic superioare să examineze fondul cauzelor fără a le trimite la rejudecare. Un alt motiv care determină examinarea prelungită a cauzelor este amânarea frecventă a ședințelor. Amânările ședințelor de judecată pot fi rezolvate prin optimizarea sistemului actual de administrare a dosarelor, inclusiv modul de citare a părților și pregătirea dosarului pentru examinare în procedură scrisă, fără a avea o ședință.

Centrul de Reformă propune introducerea medierii obligatorii în cauzele civile

Inițiativele Centrul de Reformă se referă și la introducerea [medierii obligatorii în toate cauzele civile](#). Mediarea va fi făcută de judecătorul căruia i-a fost repartizată aleatoriu cauza, în termen de 30 de zile. În cazul în care părțile încheie tranzacție de împăcare, judecătorul va înceta procesul. În caz contrar, judecătorul va restitui dosarul în cancelarie pentru a fi repartizat aleatoriu altui judecător.

Cele 19 organizații non-guvernamentale semnatare ale [opinie comune](#) susțin reducerea volumului de muncă al judecătorilor prin recurgerea la mediere, însă într-o altă formă decât cea propusă de Centrul de Reformă. Mecanismul propus de Centrul de Reformă riscă să aibă efecte opuse celor așteptate de la instituția medierii. În cazurile în care părțile nu ajung la un acord, cauza va fi repartizată unui alt judecător, ceea ce va duce la creșterea volumului de muncă al judecătorilor. Termenul propus pentru mediere este de 30 de zile. Având în vedere sarcina mare de lucru a instanțelor de judecată, există riscul că judecătorii vor

fi puși în fața unei alegeri dificile, fie să respecte acest termen în detrimentul procedurilor contencioase, ori să încalce termenul de 30 de zile prevăzut pentru mediere. Ambele situații vor duce la creșterea termenului de examinare a cauzelor.

Există [mai multe metode de încurajare a soluționării alternative a disputelor](#). Pentru o mediere de succes este necesară crearea condițiilor (spațiu, mediator, costuri, termene etc.) care să permită părților să negocieze. Mediarea obligatorie ar putea avea loc în fața mediatorului autorizat, până la depunerea cererii de chemare în judecată sau la scurt timp după depunerea acesteia. Acest mecanism este mult mai rapid și eficient decât mediarea propusă de Centrul de Reformă. Republica Moldova a avut experiența similară până în anul 2003, când în litigiile comerciale soluționarea prejudicială a disputei era obligatorie. Practica a confirmat că aceasta nu a fost eficientă. Mai mult decât atât, mecanismul propus de Centrul de Reformă contravine Legii nr. 137 cu privire la mediere, aprobată de Parlament în iulie 2015.

Judecătorii propun reducerea numărului căilor de atac în anumite categorii de cauze

[Centrul de Reformă propune excluderea posibilității de a contesta la CSJ anumite categorii de cauze](#) și examinarea acestora în ultima instanță de curțile de apel. Printre acestea se regăsesc litigiile civile cu o valoare mai mică de MDL 50,000 și cauzele penale în care sancțiunea poate fi de cel mult 5 ani de închisoare. Unicul argument invocat pentru această inițiativă este scăderea volumului de muncă al judecătorilor CSJ.

Cele 19 organizații non-guvernamentale semnatare ale [opinie comune](#) nu susțin această inițiativă, care reintroduce sistemul exclus în anul 2012. Schimbarea unui sistem peste doar câțiva ani de la introducerea, când nu au existat probleme majore, este inacceptabilă. Mai mult, această inițiativă este oricum illogică având în vedere că se propune

Reducerea numărului căilor de atac este contrară reformelor din 2012 și este illogică, având în vedere propunerea de a introduce un filtru suplimentar în calea adresărilor la CtEDO

introducerea, la CSJ sau la Curtea Constituțională, a unui filtru suplimentar în calea adresărilor la CtEDO. Pe de altă parte, după 2012 sarcina de muncă a judecătorilor CSJ a scăzut datorită mării de 3 ori a numărului de asistenți judiciari, excluderii ședințelor publice și a declarării mai frecvente a inadmisibilității recursurilor.

Lipsa uniformității practicii judecătorești reprezintă o problemă deosebit de acută în Republica Moldova. Modificarea propusă va limita serios posibilitățile CSJ de a uniformiza practica în cauzele care nu vor ajunge la CSJ. În același timp, valoarea litigiului sau gravitatea redusă a acuzației nu este un indicator al importanței cauzei. Multe cauze cu pretenții monetare mici sau acuzații mai puțin grave prezintă probleme de drept serioase, care merită atenția CSJ. În același timp, se propune ca ultima decizie în aceste cauze să fie luată de curțile de apel, deși calitatea activității acestora este alarmantă, fapt confirmat chiar de statisticile oficiale. În anii 2013 și 2014, CSJ a remis la rejudecare 35% din cauzele civile și 70% din cauzele penale în care a admis recursul. Motivul principal al remiterii cauzelor la rejudecare este calitatea insuficientă a activității instanțelor de apel.

Reduce oare cu adevărat noul pachet de legi imunitatea judecătorilor?

[Centrul de Reformă propune schimbarea modului de atragere la răspundere contravențională a judecătorului](#). La 11 septembrie 2011, [Guvernul a aprobat proiectul propus de Centrul de Reformă](#) și l-a remis pentru examinare Parlamentului. Acesta încă nu a fost examinat.

Nota informativă la proiect menționează că acesta este menit să reducă imunitatea judecătorilor în cauze contravenționale. Proiectul schimbă modalitatea de examinare a cauzelor contravenționale împotriva judecătorului. Dacă la moment sancționarea contravențională a judecătorului poate fi făcută de către agentul constator sau, în caz de obiecție a judecătorului, de către instanța de judecată, proiectul de lege prevede examinarea exclusivă a cauzelor contravenționale împotriva judecătorului de către instanța de judecată, chiar dacă este vorba de abateri minore. De facto, proiectul lărgeste imunitatea judecătorului.

De facto, proiectul propus lărgeste imunitatea judecătorului

Cele 19 organizații non-guvernamentale semnatare ale [opinie comune](#) nu susțin inițiativa dată. În mod obișnuit, marea

majoritate a sancțiunilor contravenționale sunt aplicate de către organe administrative și nu de judecători. Este nerezonabil ca orice procedură contravențională împotriva judecătorului, cum ar fi de exemplu încălcările în domeniul circulației rutiere, să fie examinate de către instanța de judecată. Aceasta va îngreuna substanțial procedura și creează facilități care sunt greu de explicat prin raționamente logice. În același timp, legislația actuală prevede suficiente pârghii pentru protecția judecătorului împotriva abuzurilor, cum ar fi eliberarea după identificare, imposibilitatea arestării sau urmării penale decât cu autorizarea Procuraturii Generale și printr-o procedură complicată, etc. Mai mult, dacă judecătorul nu este de acord cu sancțiunea contravențională aplicată de organul administrativ, el o poate mereu contesta în judecată. Pe de altă parte, Codul contravențional nu prevede o procedură specială de examinare a cauzelor împotriva judecătorilor, atunci când sancțiunea în aceste cauze, în mod obișnuit, este aplicată de organele administrative. Aceasta poate determina un blocaj procesual și o impunitate implicită. [CRJM a stabilit deja în cadrul unei cercetări de drept comparat](#) că imunitatea judecătorilor pentru abateri minore este extrem de greu de justificat.

ACTIVITATEA CONSILIULUI SUPERIOR AL MAGISTRATURII

Cum CSM alocă mijloace financiare pentru infrastructura instanțelor judecătorești?

În vara acestui an Ministerul Finanțelor a solicitat autorităților publice să înghețe cheltuielile pentru investiții capitale. În pofida acestui fapt, la 2 septembrie 2015, CSM a examinat demersul președintelui Curții de Apel Chișinău referitor la alocarea mijloacelor financiare suplimentare în sumă de MDL 17,884,300 pentru finisarea lucrărilor de extindere și supraetajare a sediului instanței. Cheltuielile vizau, printre altele, achiziționarea unui ascensor suplimentar și modificarea materialelor la lucrările de finisare. În ședința CSM, președintele Curții de Apel Chișinău a declarat că a discutat această chestiune cu șeful statului și liderii politici, cărora le-a solicitat ajutorul în acest sens. [CSM a aprobat solicitarea și a propus Parlamentului și Ministerului Finanțelor](#) identificarea posibilităților de alocare a mijloacelor financiare suplimentare Curții de Apel Chișinău. Se pare că hotărârea CSM a fost adoptată fără vreo dezbateri asupra [constatărilor Curții de Conturi cu privire la auditul Curții de Apel Chișinău pentru anul 2014](#). Curtea de Conturi a constatat organizarea deficientă a procesului de achiziții publice, proiectarea necalitativă a lucrărilor de construcție care a generat

**Cine decide
alocarea mijloacelor
financiare
pentru instanțele
judecătorești: CSM
sau liderii politici?**

cheltuieli neprevăzute, ș.a. În perioada 2012 – 2015, Curtea de Apel a beneficiat de alocări financiare de MDL 68,854,900 pentru reconstrucția și extinderea sediului. În pofida hotărârii Curții de Conturi, președintele Curții de Apel Chișinău a fost evaluat de Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor cu [120 de puncte](#), care este punctajul maxim posibil.

În cadrul aceleiași ședințe a CSM, Președintele Judecătoriei Ungheni a informat CSM că resursele alocate în anul 2015 pentru construcția unui nou sediu al Judecătoriei Ungheni au fost blocate de Guvern și a solicitat asistența CSM în deblocarea sumelor necesare pentru construcția acoperișul clădirii, ceea ce ar permite conservarea mai bună a construcției. Această solicitare a fost respinsă. Cu toate acestea, [la 6 octombrie 2015, CSM a admis solicitarea Președintelui Judecătoriei Rîșcani mun. Chișinău](#) de alocare a MDL 1,000,000 pentru proiectarea unei anexe la sediul existent al instanței judecătorești.

Poziția CSM în cauzele de mai sus confirmă lipsa unei poziții consolidate a CSM în ceea ce privește finanțarea investițiilor capitale în sistemul judecătoresc. Aceasta determină unii președinți de instanțe să negocieze cu politicienii alocarea fondurilor, ocolind CSM și punând în pericol independența judecătorilor.

Deja a treia oară este anunțat concursul pentru ocuparea funcției de vicepreședinte al CSJ

La 9 aprilie 2015, Parlamentul a [admis propunerea CSM](#) privind demisia din funcția de vicepreședinte al CSJ a dnei Svetlana FILINCOVA. CSJ s-a bazat pe cererea de demisie a dnei Filincova, care a invocat motive personale. Cererea de demisie a venit după ce ea a fost acuzată de Președintele CSM de manipularea sistemului de distribuție aleatorie a dosarelor.

La [28 aprilie 2015](#), CSM a anunțat concurs pentru suplinirea funcției vacante, iar la [23 iunie 2015](#), CSM a anunțat un

nou concurs, pe motiv că nu a aplicat niciun candidat. La [11 august 2015](#), din același motiv, CSM a anunțat a treia oară concursul pentru ocuparea funcției de vicepreședinte al CSJ. De această dată în concurs s-a înscris un singur candidat, dna Tatiana RĂDUCANU, actualmente judecător detașat la CSM. Este pentru prima dată în istoria recentă a justiției moldovenești când judecătorii CSJ nu candidează pentru funcția de vicepreședinte al CSJ.

DREPTURILE OMULUI

Precedent periculos: CSJ tolerează discriminarea

La 16 septembrie 2015, [CSJ decis irevocabil disputa între Centrul de Informații Genderdoc-M \(Genderdoc-M\) și Episcopul de Bălți și Fălești Marchel](#). Genderdoc-M a pretins că următoarea declarație rostită la un post de televiziune este discriminatorie și reprezintă discurs de ură: „să-i mai stopeze un pic, [pe homosexuali] să nu le permită chiar să se angajeze în câmpul de lucru în instituțiile educaționale, în instituțiile de ocrotire a sănătății și instituțiile de alimentare publică, închipuiți-vă că un homosexual, 92 la sută din numărul cărora sunt purtători de HIV SIDA, sunt bolnavi de SIDA, se angajează la o stație de transfuzie a sângelui, aceasta este o catastrofă.”

CSJ critică eforturile societății civile în protejarea drepturilor comunității LGBT

Judecătoria Bălți și Curtea de Apel Bălți au recunoscut declarațiile Episcopului drept false și l-au obligat să aducă scuze publice, să dezmințim informația cu privire la procentajul persoanelor bolnave de SIDA și să achite prejudicii de circa MDL 30,000. CSJ a casat hotărârile instanțelor inferioare și a respins cererea de chemare în judecată. Printre altele, CSJ a menționat că Episcopul s-a condus de convingerile sale religioase, că, potrivit Bibliei,

„homosexualitatea este un păcat”, că în discurs nu erau semne de instigare la violență și că din acesta nu reieșea categoric că în Republica Moldova nu ar trebui să existe homosexualitate. Mai mult, CSJ a calificat declarațiile Episcopului Marchel drept judecări de valoare și a criticat „tentativa” instanțelor inferioare de a descuraja persoanele care, din motive religioase sau din atitudine civică, nu sunt de acord cu poziția Genderdoc-M.

CSJ a evitat să analizeze efectul declarației Episcopului asupra comunității LGBT. Deși CSJ a constatat că discursul Episcopului Marchel era o judecată de valoare, CSJ nu a examinat dacă ea are un substrat factologic suficient. CSJ nu a explicat nici de ce afirmația cu privire la procentajul persoanelor homosexuale bolnave de SIDA reprezintă o opinie. În mod evident, această expunere este o declarație cu privire la fapte și urma a fi probată. CSJ nu doar a diminuat importanța combaterii discriminării în Republica Moldova și a descurajat instanțele de judecată să o combată, dar a criticat și eforturile Genderdoc-M să-și îndeplinească scopurile statutare. Deși decizia CSJ creează impresia că protejează drepturile omului, în esență, soluția, și în special argumentele invocate în aceasta, duc la o concluzie diametral opusă.

Parlamentul a pus fundamentul unui mecanism mai bun de executare a hotărârilor CtEDO

La 30 iulie 2015, a fost adoptată Legea nr. 151 cu privire la Agentul guvernamental, care a intrat în vigoare la 21 august 2015. Legea fortifică statutul Agentului guvernamental (AG) și competențele acestuia în domeniul executării hotărârilor CtEDO. Potrivit Legii, AG este numit pentru un mandat de 7 ani. Legea prevede posibilitatea detașării procurorilor și altor funcționari publici în subdiviziunea AG, precum și atragerea experților în caz de necesitate. Până la 21 noiembrie 2015 Guvernul urma să numească un AG conform noii Legi. Aceasta nu a avut loc.

Sarcina de executare a hotărârii CtEDO aparține tuturor autorităților responsabile de încălcarea drepturilor omului în hotărârea în cauză, iar AG are competența de a propune autorităților măsuri generale și să monitorizeze implementarea acestora. Executarea hotărârilor CtEDO la nivel național este supravegheată de către Guvern și Parlament. A fost instituită

obligația autorităților să prezinte AG, până la 31 ianuarie, un raport cu privire la executarea măsurilor generale și individuale întreprinse pentru executarea hotărârilor CtEDO. În baza informațiilor colectate, AG va elabora un raport cu privire la executarea hotărârilor CtEDO și-l va transmite Guvernului. Ulterior, raportul aprobat de Guvern va fi transmis Parlamentului pentru informare.

Legea prevede că Parlamentul este informat, periodic sau la solicitare, de către AG cu privire la deciziile și hotărârile CtEDO și măsurile întreprinse și planificate pentru executarea acestora. Procedura de control parlamentar urmează a fi detaliată de Regulamentul Parlamentului. Actualmente, [un proiect de regulament](#) cu privire la controlul parlamentar al supravegherii executării se află în Parlament. Acesta reglementează procedura de supraveghere Parlamentară a executării hotărârilor și deciziilor CtEDO.

CtEDO verifică eficiența remediului introdus prin Legea nr. 87/2011

La 1 septembrie 2015, CtEDO a comunicat Guvernului Republicii Moldova 61 de cereri (în cauza [ALTEXGAL Aurica SA s.a.c. Republicii Moldova](#)), în care se discută eficiența mecanismului instituit prin

Legea nr. 87/2011. Această lege oferă dreptul la compensații pentru încălcarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor sau de executare a hotărârilor judecătorești. Reclamanții pretind

că examinarea acțiunilor intentate în temeiul Legii 87/2011 a durat prea mult, că compensațiile acordate au fost insuficiente și că hotărârile instanțelor judecătorești naționale nu sunt executate.

Mai mult de 60 de dosare privind aplicarea inadecvată a Legii 87/2011 au fost comunicate Guvernului

Mecanismul introdus prin Legea nr. 87/2011 a fost instituit în urma hotărârii pilot [Olaru și alții c. Moldovei](#), din 28 iulie 2009. Ulterior, în decizia [Bălan c. Moldovei](#), din 24 ianuarie 2012, CtEDO a chemat reclamantul să epuizeze recursul instituit de Legea nr.

87/2011, înainte de a sesiza CtEDO în privința încălcării termenului rezonabil. CtEDO și-a rezervat dreptul de a-și revizui poziția în dependență de capacitatea instanțelor de judecată de a-și stabili o practică constată și conformă standardelor CEDO. Într-un [studiu publicat în septembrie 2014](#), CRJM a constatat mai multe carențe în practica de implementare a mecanismului instituit prin Legea nr. 87/2011. Cererile depuse în baza Legii nr. 87/2011 se examinează mai greu decât procedurile obișnuite, hotărârile sunt motivate sumar, iar cuantumul compensațiilor acordate de instanțe sunt cu mult sub cele acordate de CtEDO în cauze similare. În cazul în care mecanismul dat va fi declarat ineficient de către CtEDO, va decade necesitatea epuizării acestui remediu.

CAUZE NOTORII

Impunitatea factorilor de decizie în dosarul „7 aprilie”

La 30 iunie 2015, [CSJ a pronunțat hotărârea irevocabilă](#) în cazul fostului ministru al Afacerilor Interne și al fostului Comisar al mun. Chișinău (Gheorghe PAPUC și Vladimir BOTNARI). Aceștia erau acuzați de neglijență în serviciu (art. 329 alin. 2 Cod penal) prin neprevenirea violențelor din 7 aprilie 2009 și a abuzurilor ulterioare ale poliției. Fostul ministru al Afacerilor Interne a mai fost acuzat de abuz în serviciu (art. 327 alin. 2 Cod penal) prin plata de către MAI, timp de patru ani, a chiriei unui sediu folosit de Partidul Comuniștilor din Republica Moldova și acoperirea cheltuielilor legate de folosirea unui automobil al MAI de acest partid.

La 29 decembrie 2011, Judecătoria Centru mun. Chișinău a achitat ambele persoane acuzate. La 19 ianuarie 2015, Curtea de Apel Chișinău l-a condamnat pe Gheorghe PAPUC pe ambele capete de acuzație la patru ani de închisoare și interdicția de a activa timp de 5 ani în organele MAI. Dl Botnari a fost condamnat pentru neglijență în serviciu la doi ani de închisoare cu suspendare. Ambii au fost lipsiți de gradele speciale militare. Imediat după pronunțarea hotărârii, Vladimir PAPUC a dispărut. Acesta a reapărut după pronunțarea soluției CSJ.

CSJ a casat hotărârea Curții de Apel, i-a achitat pe ambii acuzați în ceea ce privește neglijența în serviciu. CSJ a constatat că acuzații nu au încălcat legea în timpul evenimentelor din aprilie 2009,

Motivarea CSJ cu privire la achitarea dlor Papuc și Botnari pentru neglijență în serviciu este illogică, iar sancțiunea aplicată dlui Papuc pentru abuz în serviciu este foarte blândă.

au acționat corect, iar faptul că nu au intervenit pentru a stopa devastarea sediilor Parlamentului și Președinției a fost făcut cu scopul de a salva viețile mai multor copii care au participat la proteste. Cât despre maltratarile din comisariate, judecătorii au ajuns la concluzia că responsabilitatea ține de fiecare polițist în parte și nu poate fi imputată acuzaților, care pe atunci dețineau funcții de conducere în MAI. Cu toate acestea, CSJ l-a condamnat pe dl Papuc pentru abuz în serviciu și l-a sancționat cu amendă de MDL 20,000 și interdicția de a activa timp de 5 ani în organele MAI, cu păstrarea gradului militar. Motivarea CSJ cu privire la neglijență este stranie, având în vedere că în poliție nimic nu are loc fără știrea superiorilor. Mai mult, CSJ a aplicat dlui Papuc pedeapsă sub formă de amendă deși putea aplica și pedeapsa cu închisoarea pe o perioadă de până la 5 ani. În acest caz este vorba de abuzuri care au durat patru ani, ce au fost comise de ministrul de interne, iar statului i-au fost aduse prejudicii de cca MDL 800,000.

PE SCURT

La 23 iunie 2015, dl Nicolae CLIMA a fost numit în funcția de Inspector-judecător în cadrul Inspecției Judiciare a CSM, iar **la 11 august 2015** el a fost desemnat în calitate de Inspector-judecător principal. Anterior această funcție a fost ocupată de dna Elena GLIGOR.

La **14 iulie 2015**, Natalia BERBEC a depus jurământul de judecător, fiind numită judecător la Judecătoria Hîncești. Anterior, șeful

statutului a respins de două ori propunerea CSM de numire a ei în funcția de judecător (în alte instanțe judecătorești) pe motiv că „astfel de numiri în funcție pot compromite eficiența și imaginea sectorului justiției”.

La **11 septembrie 2015**, Adunarea Generală a Judecătorilor [a adoptat noul Cod de Etică al Judecătorilor](#). Documentul a fost

elaborat în vederea ajustării prevederilor Codului de etică la modificările legislației din anii 2013 – 2015.

La **11 septembrie 2015**, dl Stelian TELEUCĂ, judecător la Curtea de Apel Chișinău, a fost ales în calitate de membru al Colegiului disciplinar al judecătorilor. Dl Teleucă a înlocuit-o pe dna Eugenia CONOVAL, care și-a dat demisia din funcția respectivă.

La **15 septembrie 2015**, [CSM a aprobat Regulamentul său de activitate](#). Regulamentul a fost elaborat de un [grup de lucru creat în anul 2014](#). Deși CRJM nu a făcut oficial parte din acest grup de lucru, reprezentanții CRJM au participat la mai mult de 10 ședințe ale acestuia. În [versiunea finală a proiectului Regulamentului](#) expediată în adresa CRJM nu au fost incluse mai multe chestiuni care au fost discutate și aprobate de membrii grupului de lucru. Principalele dintre acestea se referă la valabilitatea concursurilor la care participă un singur judecător, invitarea judecătorilor la ședința CSM și indicarea numărului de voturi (pro sau contra) în textul hotărârii CSM. La sfârșitul lunii noiembrie 2015, textul Regulamentului încă nu a fost publicat pe pagina web a CSM și în Monitorul Oficial.

În **septembrie 2015**, mai multe instituții mass-media au [publicat o investigație referitor la refuzurile Președintelui Republicii Moldova](#) de numire în funcția de judecător și promovare a judecătorilor. CSM a propus Președintelui Republicii Moldova repetat numirea mai multor judecători sau promovarea acestora chiar dacă anterior Președintele a refuzat numirea sau promovarea pe motiv că aceasta ar afecta grav imaginea justiției și calitatea actului judecătoresc.

În perioada **iulie-noiembrie 2015** CRJM a organizat o serie de instruirii-cascadă pentru 188 de cadre didactice de nivel liceal și gimnazial și 118 asistenți sociali din raioanele republicii. Pedagogii și asistenții sociali instruiți au fost familiarizați cu noțiunile de bază din domeniul nediscriminării, cu actele normative și instituțiile ce activează în acest domeniu, au fost discutate situații din societatea moldovenească, inclusiv fiind analizate hotărârile Consiliului pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității.

La **15 noiembrie 2015**, CRJM a împlinit 5 ani!

URMEAZĂ

În decembrie 2015:

- CRJM va lansa rezultatele unui sondaj efectuat în rândul judecătorilor, procurorilor și avocaților cu privire la reforma sectorului justiției.
- Va fi prezentată analiză a uniformității practicii judecătorești în examinarea cauzelor de corupție, elaborată de CRJM.
- CRJM va publica Documentul de politici „Procesul-verbal și înregistrarea audio a ședințelor de judecată – exactitate sau dublarea sarcinilor?”.
- Va fi propus Guvernului pentru aprobare candidatul la funcția de judecător al Curții Constituționale. Din comisia de selectare a candidaților a făcut parte și consilierul juridic al CRJM, Sorina MARINICI.

Rule of Law Institutional
Strengthening Program (ROLISP)

Producerea acestui document a fost posibilă datorită suportului generos din partea poporului american prin intermediul Agenției Statelor Unite pentru Dezvoltare Internațională (USAID), în cadrul Programului de Consolidare a Instituțiilor Statului de Drept (ROLISP). Conținutul acestui material ține de responsabilitatea Centrului de Resurse Juridice din Moldova și nu reflectă în mod necesar viziunea ROLISP, USAID sau a Guvernului Statelor Unite.

DESPRE CRJM

Centrul de Resurse Juridice din Moldova este o organizație non-profit neguvernamentală cu sediul în Chișinău, Republica Moldova. CRJM tinde să asigure o justiție calitativă, promptă și transparentă și respectarea efectivă a drepturilor civile și politice. În realizarea acestor obiective, CRJM combină cercetarea de politici și activitatea de advocacy realizate într-un mod independent și neutru.

ECHIPA CRJM

Vladislav GRIBINCEA
Nadejda HRIPTIEVSCHI
Ion GUZUN
Sorina MACRINICI
Pavel GRECU
Ilie CHIRTOACĂ
Olga BURUCENCO
Doina DUMBRĂVEANU-MUNTEANU
Aurelia CELAC
Mihaela CIBOTARU

DATE DE CONTACT

Centrul de Resurse Juridice din Moldova
Str. A. Șciusev 33, MD-2001
Chișinău, Republica Moldova
Tel: +373 22 843601
Fax: +373 22 843602
Email: contact@crjm.org
www.crjm.org

